

מחירי המזון בישראל מאז המחאה החברתית של קיץ 2011

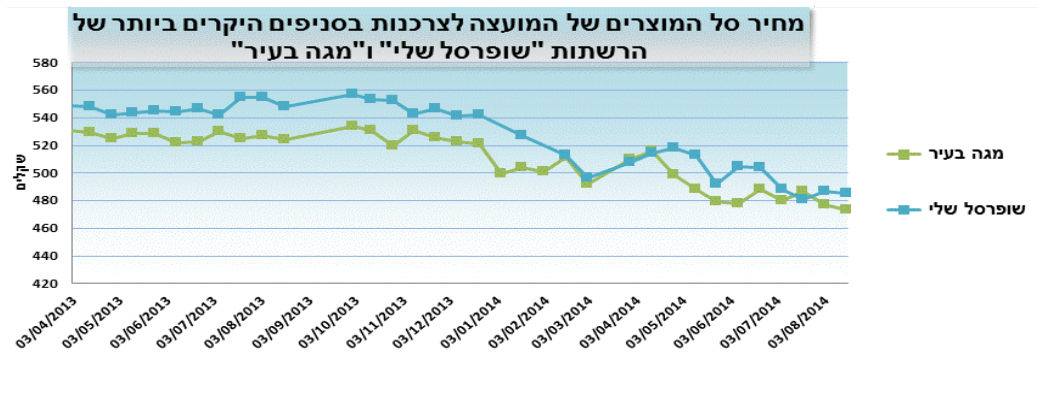
פורסם בדה-מרקר ב-13 לאוקטובר 2014 (לינק לכתבה: <http://www.themarker.com/opinion/1.2458290>)

האם המחאה החברתית של קיץ 2011 הביאה לשינוי בשיח הכלכלי, בסדר העדיפויות הציבורי, וכתוצאה השפיעה על מחירי המזון בישראל? ועדת קדמי, שהוקמה בעקבות המחאה החברתית מצאה שהעלייה במחירי המזון משנת 2005 ועד פרוץ המחאה החברתית הייתה גבוהה מהעלייה במדד המחירים לצרכן בישראל, ושהעלייה במחירי המזון אף היתה גבוהה משמעותית מהעלייה במחירי המזון במדינות ה-OECD בתקופה המקבילה. בעקבות ממצאי ועדת קדמי ולאחר דיונים בוועדת הכלכלה התקבל בחודש מרץ האחרון חוק המזון. החוק כולל מגוון רחב של הוראות שאמורות להסדיר את ענף המזון בישראל, במטרה להגביר את התחרות בענף ולהביא להוזלת מחירים.

כניסתו הקרובה של חוק המזון לתוקף היא נקודת זמן טובה לבחון כיצד השתנו מחירי מוצרי המזון בישראל מאז המחאה החברתית. מנתוני מדד מחירי המזון של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (ללא פירות וירקות) עולה שמדד מחירי המזון עלה בשיעור כולל של 4.2% בלבד בין חודש יוני 2011 לחודש ספטמבר 2014, עליה כמעט זהה לעליית מדד המחירים הכללי בישראל. יתר על כן, מהשוואת השינוי במדד מחירי המזון בישראל לעומת השינוי במדינות ה-OECD עולה אף שהעלייה הממוצעת של מחירי המזון במדינות ה-OECD מ-2011 ועד יולי 2014 היא כמעט כפולה מזו שבישראל.

מבדיקה מעמיקה יותר של מדד מחירי המזון עולה שבשנה הראשונה שלאחר המחאה החברתית נרשמה ירידה קלה במחירי המזון. בתום השנה הראשונה, ספקי המזון חזרו להעלות את מחיריהם, כאשר מחירי המזון הגיעו לשיא חדש לאחר חגי תשרי בשנת 2013. עליית המחירים נקטעה באוקטובר 2013. מאז – במקביל למבצעי הורדות המחירים ברשת "מגה בעיר" והשקתה של תת-הרשת המוזלת YOU – אנו חווים ירידה במחירי המזון בישראל. גם הוזלות המחירים בחודשים האחרונים של שופרסל, הרשת הקמעונאית הגדולה בישראל, תרמו לירידה במדד מחירי המזון.

דרך נוספת להבחין בירידת המחירים בשנה האחרונה היא להסתמך על הנתונים שאוספת המועצה לצרכנות. מאז חודש מרץ 2013, אוספת המועצה לצרכנות מחירים של עשרות מוצרי מזון וצריכה בעשרות נקודות מכירה ברחבי הארץ. הגרף המצורף מתאר כיצד השתנה בחצי האחרונות מחירו של סל מוצרים בסיסי, הנמכר בסניפים היקרים ביותר של "מגה בעיר" ו"שופרסל שלי". כפי שניתן לראות בגרף מחירו של סל המוצרים בסניף היקר ביותר של "שופרסל שלי", ואשר נדגם על המועצה לצרכנות, ירד מרמה של כ-550 שקלים בקיץ 2013 לרמה של כ-490 שקלים שנה לאחר מכן. ירידה דומה נרשמה גם במחירו של הסל בסניף היקר ביותר של "מגה בעיר". הממצאים הללו מלמדים למרות שנדמה שעיקר התחרות בין רשתות השיווק ניטש במגרש של תתי הרשתות המוזלות, כגון שופרסל דיל, YOU ורמי לוי, ניתן לראות שנרשמת ירידת מחירים גם בסניפים העירוניים של הרשתות הגדולות.

הצרכן הישראלי נהנה מהוזלות המחירים, אך מי סופג את ירידות המחירים? האם אלו רשתות השיווק שנאלצות להוריד מחירים או שמא אלו ספקי המזון?

עיון בשיעורי הרווח התפעולי של (המפורטים בטבלה למטה), מדד מקובל לרמת התחרותיות בענף, מצביע על תשובה ברורה. ראשית, ספקי המזון הגדולים נהנים משיעורי רווח תפעולי גבוהים באופן ניכר משיעורי הרווח התפעולי של רשתות השיווק. שיעורי הרווחיות התפעולית של שופרסל ומגה במחצית הראשונה של 2014 קרובים לאפס. שנית, מאז המחצית הראשונה של שנת 2011, לפני פרוץ המחאה החברתית, שיעורי הרווח התפעולי של כל רשתות השיווק ירדו (כשאת הירידות הגדולות מובילות שתי הרשתות גדולות, שופרסל ומגה). מנגד, אצל ספקי המזון, למעט תנובה שחוותה ירידה קלה, לא רק שלא חלה שחיקה ברווחיות התפעולית אלא אף נרשמת עליה בשיעורי הרווח התפעולי. לפיכך, נראה שהמחאה החברתית הביאה להחרפה בתחרות המחירים בין רשתות השיווק, אשר נאלצות – לא בהצלחה מרובה – להתמודד בסביבה תחרותית מוטת-מחיר, ועם שינויים בהעדפות הצרכנים. מנגד, ספקי המזון מצליחים לשמר את הרווחיות התפעולית שלהם, בין באמצעות מהלכי התייעלות ופניה לשווקים בחו"ל, ובין בשמירה על רמת מחירים גבוהה.

שיעורי רווחיות תפעולית של רשתות השיווק וספקי המזון הגדולים			
	2014	2011	
	מחצית 1	מחצית 1	השינוי בשלוש שנים
רשתות שיווק המזון			
שופרסל	-2.60%	4.36%	-6.95%
רמי לוי	4.33%	6.59%	-2.26%
מגה	0.76%	3.46%	-2.70%
ויקטורי	2.93%	4.46%	-1.53%
ספקי מזון גדולים			
אסם	12.64%	12.41%	0.22%
שטראוס	12.67%	6.70%	5.97%
טמפו	9.84%	5.64%	4.20%
חוגלה קימברלי	8.97%	7.18%	1.79%
תנובה	7.80%	8.60%	-0.80%

*מתוך הדו"חות הכספיים של הרשתות

לסיכום, חוק המזון, שיכנס לתוקף בינואר 2015, אמור להביא לשינויים מרחיקי לכת בענף המזון הישראלי, והתקווה היא שהוא יביא לירידת מחירי המזון. יחד עם זאת, כבר עתה יש מקום לאופטימיות כיוון שנראה שהמחאה החברתית, עוד בטרם כניסת החוק לתוקף, הצליחה לרסן את עליית מחירי המזון בישראל.

ד"ר אטר הוא מרצה וחוקר בתחומי הכלכלה והאסטרטגיה בפקולטה לניהול באוניברסיטת תל אביב.